

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ СОЦІОЛОГІЇ

УДК 316 (075.8)

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОСТІ ТА ПРЕДМЕТНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ СОЦІОЛОГІЇ

Кононов Ілля Федорович – доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті розглядається проблема соціальності. Показано, що вона є визначальною для розуміння предмету соціології. Аналізуються три аспекти соціальності: груповий, діяльністний та символічний. Жодне з рішень цієї проблеми на сьогодні не є системним. Шлях до нового розуміння основоположної для соціології проблеми лежить через визнання того, що предмет соціології належить до некласичних багатовимірних утворень.

Ключові слова: соціальність, діяльність, комунікація, предмет соціології.

В статье рассматривается проблема социальности. Показано, что она является определяющей в понимании предмета социологии. Анализируются три аспекта социальности: групповой, деятельностный и символический. Ни одно из решений этой проблемы на сегодня не является системным. Путь к новому пониманию исходной для социологии проблемы лежит в признании того, что предмет социологии относится к неклассическим многомерным образованиям.

Ключевые слова: социальность, деятельность, коммуникация, предмет социологии.

The article addresses the problem of sociality. It is shown that sociality is crucial for understanding the subject of sociology. Three aspects of sociality are examined; they are: group, action and symbolic. None of the solutions of this problem today is a systematic one. The way to understanding of the fundamental sociological problem goes through realizing that subject of sociology regards non-classic and multidimensional formations

Keywords: social, activities, communication, the subject of sociology.

Метью Доган нещодавно порівняв соціологію з Римською імперією. В обох випадках головні війська знаходяться на периферії, а центр, ядерне утворення, залишається беззахисним[1, с.4]. Завдяки такому стану соціологія є центром комунікації в науках про суспільство. Але, з іншого боку, вона часом втрачає свою визначеність і впливовість. Останнє неодноразово осмислювалося і у нас в країні, і за кордоном як криза соціології.

Для визначення кордонів нашої науки необхідно регулярно повернатися до з'ясування ядерного утворення в межах її предметного поля. Безумовно, не йдеться про жорсткі кордони. Між науками вони можуть бути лише широкими контактними зонами. Але визначеність центру предметного поля дозволяє вступати у наукову комунікацію, не втрачаючи своєї предметної визначеності.

Центром предметного поля соціології є проблема соціальності. Саме з нею пов'язане уявлення про суспільство як про реальність, що відрізняється і від природної реальності, і від біопсихічної реальності окремого індивіда [2].

Соціологічне співтовариство цією проблематикою займається приблизно так, як біологи проблемою життя. Зрозуміло, що саме ці проблеми задають сам горизонт пізнання у названих науках. Але вони надзвичайно складні. Тому до них циклічно повертаються і циклічно вони відходять у тінь. Але для кожного періоду розвитку соціології властиве своє розуміння соціальності. Спробуємо його реконструювати для нашого часу.

Розділ 1. Історія, теорія та методологія соціології

Це тим більше цікаво зробити, що єдина спроба дискусійного обговорення означеної проблематики в українській соціології була зафікована саме на Харківських соціологічних читаннях. Ірина Марківна Попова дійшла висновку, що в сучасній соціології "...найбільш значимою для тлумачення "соціального" є опозиція двох підходів, які умовно можна назвати *суб'єктивно-ціннісним, символічним та об'єктивно-предметним, речовим*"[3, с.25]. Перша традиція розуміння соціального пов'язана з вченням М. Вебера. Німецький соціолог вважав соціальними лише ті дії людей, які у смисловому відношенні взаємно орієнтовані: "Соціальною ми називамо таку дію, яка за передбаченим діючою особою або діючими особами смислом співвідноситься з діями інших людей і орієнтується на нього" [4, с.603]. Отже, з точки зору німецького вченого, **сутьність соціального полягає у смисловій взаємній орієнтації людей**. Він запропонував класифікацію людських дій за смисловим компонентом їх взаємної орієнтації на цілерациональні, цінніснораціональні, традиційні та афективні. У першому випадку дій людей визначаються розрахунком мети та засобів її досягнення, їх відповідністю одне одному. У другому випадку люди орієнтуються на цінності, а не на мету, яку об'єктивно можна досягти. Цінності у цьому випадку є самодостатніми. Традиційні дії не передбачають особистої рефлексії. Люди користуються усталеними мотивами та формами взаємодії, що закріплена у традиції. Афективні ж дії керуються емоціями. Суто ж реактивні дії, як то розкривання парасольок під час дощу, хоча і можуть здійснюватися одночасно багатьма людьми, але у строгому сенсі не є соціальними. І.М. Попова так підsumовує позицію М. Вебера: "... соціальною дією є не будь-яка дія, а лише та, яка за своїм смислом орієнтована на поведінку інших. Соціальне "відношення" – це поведінка декількох людей, що співвіднесено за своїм смислом один з одним і орієнтується на це співвіднесення" [3, с.25].

Другий підхід до розуміння соціального пов'язаний з теорією К. Маркса. Він, у порівнянні з М. Вебером, розширює кордони розуміння соціальності. Справа в тому, що людська діяльність може існувати не лише в живій, але і в уречевленій формі. М. Вебер приймав до уваги лише живу діяльність. У марксистській соціології велике значення надається розрізненню та діалектиці живої та уречевленої діяльності. Остання існує у вигляді створених людьми, але об'єктивних умов їх існування. Скажімо, знаряддя праці – це і уречевлена діяльність, і умова живої діяльності. Суспільство передбачає, що в живій діяльності люди здійснюють присвоєння умов свого існування, які створені попередньою діяльністю, яка зараз існує як уречевлена. І. М. Попова пише: "У відповідності до такого розуміння соціального (умовно наземо його "об'єктивно-предметним") соціальність означає спільний характер діяльності людей різних груп, а також особистостей у суспільстві, яка обумовлює задоволення багатоманітних потреб та інтересів за допомогою привласнення предметно-речових, матеріальних умов життедіяльності та існування, що забезпечує відтворення, формування людини як суспільної істоти, як члена певного, конкретно-історичного суспільства" [3, с.26].

На мою думку, саме другий підхід є більш широким та розвинутим. Але позиції К. Маркса та М. Вебера не варто жорстко протиставляти. Вони в певному контексті сумісні між собою. Тільки підхід М. Вебера дещо обмежений. До того ж він є скоріше узагальненням, що базується на описі повсякденності, ніж теоретичним розв'язанням проблеми. Поль Рікью зауважив, що в сучасній науці існують три моделі пояснення: каузальна, генетична і структурна. Він висловився наступним чином: "...Пояснення є родовим терміном для трьох різних процедур: генетичного пояснення, що спирається на попередній стан; матеріального пояснення, що спирається на систему меншої складності, яка лежить в основі; структурного пояснення через синхронне розташування елементів або складових частин" [5, с.6]. Веберівське пояснення соціальності є суто структурним, марксистське ж тяжіє до всебічності, але з сучасної точки зору теж не враховує навіть усіх структурних елементів. Маю на увазі, що в марксизмі не розглядалися наслідки семіологічної революції¹, яка відбулася в ХХ ст. Ще Фердинан де Соссюр довів, що хоча мова існує через процес мовлення, але незалежна від нього. Вона є одним з проявів автономності суспільства стосовно окремих індивідів та їх конкретної діяльності. Автономія мови пов'язана з її знаковою природою. Еміль Бенвеніст писав, що "...притаманна мові знакова природа є загальною рисою всієї сукупності соціальних феноменів, які складають культуру" [6, с.58].

Будучи знаковою системою, що має подвійну матеріально-ідеальну природу, мова є об'єктивною стосовно індивідів і соціальних груп, хоча і існує через їх діяльність. "Основний принцип – це те, що мова є системою, всі частини якої пов'язані відносинами спільноти і взаємної залежності. Ця система організує свої одиниці, тобто окремі знаки, які взаємно диференціюються і відокремлюються один від одного. Структурна лінгвістика ставить своїм завданням, виходячи з примату системи по відношенню до її

¹ Термін "семіологія" ввів до наукового вжитку Ф. де Соссюр. В даному випадку трактується як загальна теорія знакових систем. Під семіологічною революцією розуміється процес глибоких перетворень у філософії та суспільних науках під впливом нового розуміння мови.

елементів, виявити структуру цієї системи через відносини між елементами як в мовному ланцюгу, так і в парадигмах форм; вона демонструє органічний характер змін, які зазнає мова" [6, с.66].

Е. Бенвеніст протиставляє своє розуміння мови "соціологічному підходу" до неї. Згідно з останнім, мова є лише частиною суспільства. "Але семіологічний підхід змінює це відношення на зворотне, тому що тільки мова і дає суспільству можливість існування. Мова – це те, що об'єднує людей в єдине ціле, це основа усіх тих відносин, які у свою чергу лежать в основі суспільства. В цьому сенсі можна сказати, що мова включає в себе суспільство. Таким чином, відносини інтерпретування, що є семіологічними, протилежні відношенню включення – соціологічному" [6, с.86]. Думаю, тут є певне перебільшення. Погляди конкретних соціологів не можна ототожнювати з соціологією загалом. Що стосується відношень включення, то вони є взаємними. І суспільство як система відносин між соціальними групами включає до себе мову, і мова включає до себе суспільство у цьому розумінні. Це – тип стосунків, який не може бути зрозумілим за допомогою механістичних метафор. Найбільш адекватним для нього є богословське поняття – "іпостась". Суспільство єдине, але має різні іпостасі, якими і являється в тому чи іншому відношенні. До вже названих варто додати і його явлення в індивіді, якого аж ніяк не можна розглядати у вигляді соціального атому. Е. Бенвеніст з великою проникливістю писав: "Мова влаштована таким чином, що дозволяє кожному мовцю, коли той позначає себе як я, начебто присвоювати мову цілком" [6, с.296]. Хоча індивід – це не монада Ляйбніца, але певні монадологічні відносини між ним і суспільством існують. Індивід несе в собі суспільство, яке, таким чином, для кожного з нас існує і в зовнішньому, і у внутрішньому планах. Кожна особистість – це центр суспільства як мовою системи, а, отже, в мові знаходиться джерело егоцентризму нашого бачення соціальної системи.

У нашій країні цю лінію аналізу соціальності найбільш поспільно останні десятиліття розвивав В. Х. Лобас. Він постійно підкреслює зв'язок виникнення знакової системи зі становленням інших суспільних систем, перш за все, системи суспільного виробництва. Він пише: "Праця і поділ праці створюють різницу індивідів, відділяючи їх один від одного і тим самим створюють проблему спілкування, а, отже, і потребу в спілкуванні. Праця створює не лише проблему, але і засоби її вирішення, тому що продукт праці, будучиносієм суспільного значення, стає речовим посередником спілкування індивідів" [7, с.46].

Мова є генератором культури як системи суспільних значень, у межах якої реалізуються мовні ігри. Культура надає суспільству принципово діалогічного / полілогічного характеру: "Численність знакових систем та їх ієрархічна організація, на відміну від організованих систем несеміотичного типу, являють собою спосіб організації соціальних систем" [7, с.60]. Отже, знакові системи передбачають хоча б дві мови і постійний переклад з однієї на іншу. Тут мається на увазі не лише етнічні мови, але мови повсякденна і наукова, поняттійна і образна тощо.

Підіб'ємо попередні підсумки. Соціальність виявляється чимось надзвичайно складним. При цьому справа тут не в тому, що треба враховувати одночасно багато факторів. Для цієї складності краще за все використати теологічний термін "іпостась". В християнстві він позначає ліки единого Бога. Лики різні, але Бог в них проявляється цілком і вони єдині. Це – один з найбільш складних розділів богослов'я. Але саме він приходить на розум, коли досліджуєш проблему соціальності. Як зазначалось, безпосередньо вона проявляється в комунікації, яка породжує нові комунікаційні взаємодії, але така комунікація передбачає як свою постійну передумову два аспекти об'єктивної по відношенню до окремих індивідів соціальної системи. По-перше, це – уречевлена діяльність. Вона акумулює колись живу діяльність усіх попередніх поколінь людей. Наша жива діяльність завжди надбудовується над нею. Інший об'єктивний аспект соціальної системи має знакову природу. Найповніше він виявляється в мові. Мова – не просто засіб комунікації. Вона її умова і застиглий результат усіх попередніх комунікаційних взаємодій. Для існування усіх цих іпостасей соціальності потрібна ще четверта іпостась – особистість. Вона присвоює знакові системи, вона є діячем, вона вступає в комунікацію з іншими особистостями. Тільки в єдності уречевлена і жива діяльність, комунікація взаємодія, мова і особистість створюють систему, яка є соціальністю[8].

Сказане є попередніми підсумками. Для їх конкретизації необхідно зрозуміти самі процеси, які лежать в основі соціальних систем. Визначний внесок у розуміння цієї проблематики зробив Ніклас Луман. Він досліджував суспільство як систему. Останнє поняття є дуже важливим в сучасній науці. Можна сказати, що з системністю пов'язане будь-яке наукове дослідження. Суспільні системи разом з біологічними системами потрапляють до класу органічних систем.

Тому Ніклас Луман вважав можливим запозичення ідей з теоретичної біології. Особливої ваги він надавав працям члінія Умберто Матурані. На думку Нікласа Лумана, система мусить відділити себе від навколошнього середовища. Такий кордон можна провести тільки в тому випадку, коли система відтворює саму себе за рахунок операцій, поєднуючись ланцюжком, підтримують свій цикл. Він писав: "...Система вибудовує себе як зчеплення операцій. Відмінність системи і середовища виникає виключно з того факту, що одна операція породжує наступну операцію того ж типу" [9, с. 79].

Для такого типу об'єктів і використовується поняття "аутопойесіс". Його теж почав спочатку використовувати У. Матурана для характеристики біологічних систем. Саме поняття він сконструював на основі понять Аристотеля – *praxis* та *poiēsis*, які відповідно можна перекласти як вчинки та творчість [10, с. 54]. Ці терміни, достатньо складні для розуміння, У. Матурана витлумачив у тому сенсі, що *praksēs* – це діяльність, яка має зовнішню мету, а *poiēsis* – самодостатній. На основі останнього поняття він створив своє "аутопойесіс", що можна перекласти як "самостворення". Ніклас Луман передає його думку так: "...Життя є одноразовим винаходом. Це певна циркулярна структура або, якщо використовувати термінологію Матурани, аутопойесіс, циркулярне самовідтворення" [9, с. 79]. В принципі не важливо, як була запущена перша операція відповідного типу. Головне, що ці операції почали відтворюватися, що вони перетворилися на умову власного існування.

Якщо життя пов'язане з певними біохімічними реакціями, то для суспільства як системи основою є операції комунікації. "По суті, тільки комунікація уявляється тим типом операції, який виконує цю умову: соціальна система виникає, якщо з комунікації розвивається комунікація. Ми не повинні вирішувати питання про першу комунікацію, адже питання "Що було першою комунікацією?" виникає вже в комунікуючій системі. Система завжди думає про свій початок з середини" [9, с. 80].

Аутопойесіс передбачає оперативну закрітість системи. Це означає, що "відмінність системи і оточуючого світу створюється самою системою" [9, с. 94]. Німецький соціолог неодноразово до цього питання повертається. Наприклад, він пише: "В системі немає нічого, окрім її власних операцій, які служать двом різним цілям. По-перше, вони необхідні для формування власних структур системи: структури операційно закритої системи повинні бути побудовані за рахунок її ж операцій. Інакше кажучи, не буває імпорту структур. Це називається самоорганізацією. По-друге, система може використовувати тільки свої власні операції для того, щоб визначити історичний стан або, якщо хочете, теперішній час, з якого повинно виходити все наступне" [9, с. 104].

Як бачимо, Ніклас Луман настільки твердить про замкненість соціальної системи. Це може викликати здивування, адже відомо, що суспільство не може існувати поза природним середовищем. Для того, щоб вижити, люди мусять свою діяльність узгоджувати з законами зовнішнього світу. Щось виробляти можливо, лише застосовуючи закони природи як принципи власної діяльності. Усі технології є таким застосуванням природних законів. У залежності від рівня освоєння природи, яке знаходить вираження в технологіях, збільшуються можливості суспільства, а, отже, змінюються і його структури. Німецький соціолог цього не заперечує. Але пояснює взаємодію між різномірними системами через ідею структурного сполучення. Згідно з нею, система перетворює зовнішні імпульси на інформацію, яка дозволяє її пристосуватися до змін зовнішнього середовища. Але структури зовнішнього середовища не входять у структури системи. Це можна проілюструвати на прикладі неолітичної революції. Відбулися зміни в зовнішньому середовищі, які були пов'язані з потеплінням. Змінилася флора і фауна. Старі способи добування їжі вже не приносили бажаного результату. Люди опинилися в кризовій ситуації. В межах соціальної системи всі ці зміни були перетворені в інформацію, яка викликала рішення, що привели до появи виробничого господарства. Що ж стосується якихось природних структур суспільства, то вони не перетворилися на частину структур суспільства.

У такому розумінні з Н. Луманом цілком можна погодитися. Суспільство як система існує завдяки самовідтворенню. Усі зовнішні імпульси перетворюються на внутрішню інформацію і тільки в цьому випадку використовуються системою. Безумовно, оточуюче середовище може завдати ударів по соціальній системі, які вона не зможе перетворити на інформацію. Про такий випадок німецький соціолог сказав: "Оточуючий світ може зруйнувати систему, але не може сприяти її збереженню. Саме це і означає поняття аутопойесіса. Причинно-наслідкові відносини між системою та оточуючим світом не виходять за межі структурної сполученості" [9, с. 124].

Соціальність існує через певні соціальні системи. Вона виникла в процесі соціантропогенезу і з того часу знаходиться в процесі постійного розвитку. Вона не виникає весь час наново, але становить історичну тяглість.

Ще раз зупиняється на останньому. Полум'я соціального життя розгорілося на нашій планеті лише один раз. З того часу воно тільки перекидалося з континенту на континент. Воно не переривалося і не спалахувало знову. Згаснути могли лише окремі вогнища, а не вогонь соціальності на планеті. Можливо, ця моя метафора краще дозволить зрозуміти думку, яку я відстоюю.

При самому загальному підході до соціальної реальності природно поставити питання саме про спільні для усіх суспільств (у розумінні соціоісторичних організмів), механізми, які їх породжують, і які існували, існують і будуть існувати. Ці механізми і прийнято визначати через поняття соціальності. Соціальність – це спільне у всіх суспільствах, це глибинна сутність суспільного життя як такого. Соціальність знаходиться в такому відношенні до суспільства, як життя до конкретного біологічного

Для такого типу об'єктів і використовується поняття "аутопойесіс". Його теж почав спочатку використовувати У. Матурана для характеристики біологічних систем. Саме поняття він сконструював на основі понять Аристотеля – *praxis* та *poiēsis*, які відповідно можна перекласти як вчинки та творчість [10, с. 54]. Ці терміни, достатньо складні для розуміння, У. Матурана витлумачив у тому сенсі, що *праксіс* – це діяльність, яка має зовнішню мету, а *пойесіс* – самодостатній. На основі останнього поняття він створив своє "аутопойесіс", що можна перекласти як "самостворення". Ніклас Луман передає його думку так: "...Життя є одноразовим винаходом. Це певна циркулярна структура або, якщо використовувати термінологію Матурани, аутопойесіс, циркулярне самовідтворення" [9, с. 79]. В принципі не важливо, як була запущена перша операція відповідного типу. Головче, що ці операції почали відтворюватися, що вони перетворилися на умову власного існування.

Якщо життя пов'язане з певними біохімічними реакціями, то для суспільства як системи основою є операції комунікації. "По суті, тільки комунікація уявляється тим типом операції, який виконує цю умову: соціальна система виникає, якщо з комунікації розвивається комунікація. Ми не повинні вирішувати питання про першу комунікацію, адже питання "Що було першою комунікацією?" виникає вже в комунікуючій системі. Система завжди думає про свій початок з середини" [9, с. 80].

Аутопойесіс передбачає оперативну закритість системи. Це означає, що "відмінність системи і оточуючого світу створюється самою системою" [9, с. 94]. Німецький соціолог неодноразово до цього питання повертається. Наприклад, він пише: "В системі немає нічого, окрім її власних операцій, які служать двом різним цілям. По-перше, вони необхідні для формування власних структур системи: структури операційно закритої системи повинні бути побудовані за рахунок її ж операцій. Інакше кажучи, не буває імпорту структур. Це називається самоорганізацією. По-друге, система може використовувати тільки свої власні операції для того, щоб визначити історичний стан або, якщо хочете, теперішній час, з якого повинно виходити все наступне" [9, с. 104].

Як бачимо, Ніклас Луман настільки твердить про замкненість соціальної системи. Це може викликати здивування, адже відомо, що суспільство не може існувати поза природним середовищем. Для того, щоб вижити, люди мусять свою діяльність узгоджувати з законами зовнішнього світу. Щось виробляти можливо, лише застосовуючи закони природи як принципи власної діяльності. Усі технології є таким застосуванням природних законів. У залежності від рівня освоєння природи, яке знаходить вираження в технологіях, збільшуються можливості суспільства, а, отже, змінюються і його структури. Німецький соціолог цього не заперечує. Але пояснює взаємодію між різнорідними системами через ідею структурного сполучення. Згідно з нею, система перетворює зовнішні імпульси на інформацію, яка дозволяє їй пристосуватися до змін зовнішнього середовища. Але структури зовнішнього середовища не входять у структури системи. Це можна проілюструвати на прикладі неолітичної революції. Відбулися зміни в зовнішньому середовищі, які були пов'язані з потеплінням. Змінилася флора і фауна. Стари способи добування їжі вже не приносили бажаного результату. Люди опинилися в кризовій ситуації. В межах соціальної системи всі ці зміни були перетворені в інформацію, яка викликала рішення, що привели до появи виробничого господарства. Що ж стосується якихось природних структур, то вони не перетворилися на частину структур суспільства.

У такому розумінні з Н. Луманом цілком можна погодитися. Суспільство як система існує завдяки самовідтворенню. Усі зовнішні імпульси перетворюються на внутрішню інформацію і тільки в цьому випадку використовуються системою. Безумовно, оточуюче середовище може завдати ударів по соціальній системі, які вона не зможе перетворити на інформацію. Про такий випадок німецький соціолог сказав: "Оточуючий світ може зруйнувати систему, але не може сприяти її збереженню. Саме це і означає поняття аутопойесіса. Причинно-наслідкові відносини між системою та оточуючим світом не виходять за межі структурної сполученості" [9, с. 124].

Соціальність існує через певні соціальні системи. Вона виникла в процесі соціантропогенезу і з того часу знаходиться в процесі постійного розвитку. Вона не виникає весь час наново, але становить історичну тягливість.

Ще раз зупиняємося на останньому. Полум'я соціального життя розгорілося на нашій планеті лише один раз. З того часу воно тільки перекидалося з континенту на континент. Воно не переривалося і не спалахувало знову. Згаснути могли лише окремі вогнища, а не вогонь соціальності на планеті. Можливо, ця моя метафора краще дозволить зрозуміти думку, яку я відстоюю.

При самому загальному підході до соціальної реальності природно поставити питання саме про спільні для усіх суспільств (у розумінні соціоісторичних організмів), механізми, які їх породжують, і які існували, існують і будуть існувати. Ці механізми і прийнято визначати через поняття соціальності. Соціальність – це спільне у всіх суспільствах, це глибинна сутність суспільного життя як такого. Соціальність знаходиться в такому відношенні до суспільства, як життя до конкретного біологічного

організму. Поза реально існуючими біологічними організмами життя немає, але воно ніяк не зводиться до їх сукупності. Так і в соціальному житті: соціальність існує через усі соціальні організми, але є чимось більшим за всі їх можливі сукупності. Вона є найглибшим рівнем розуміння суспільства.

Стосовно конкретних соціальних систем, які є відносно самодостатніми, а отже можуть розглядатися як форми буття соціальності, в наукі точиться давня суперечка. Ю. І. Семенов виділив п'ять різних понять, які приходуються за терміном "суспільство" [11]. Крім того, в межах суспільств соціальність виявляється в груповій, інституційній формах, у формі суспільних рухів, а зараз все більшого значення набувають форми соціальності, пов'язані з віртуальністю (інтернет-співовариства, які "вихлюпуються" в предметну повсякденність).

Завершу розгляд цього сюжету такими узагальненнями. Суспільствами в провідній соціологічній традиції, яка відштовхується від спадщини Аристотеля, називають соціальні організми, які характеризуються відносною самодостатністю. Характер цих організмів протягом історії зміновався. Тільки в період модерну їх почали ототожнювати з національними державами. Правомірність такого ототожнення зараз викликає обґрунтовані сумніви. Ale саме через самодостатні організми та їх взаємодію знаходить свій вияв соціальність, як породжуючий їх процес. Так життя існує через різноманітні біологічні організми, біоценози та біосферу загалом. Суспільство – тільки одна з форм соціальності, але воно для всіх її інших форм є місцем місць. Воно вмішає інші форми, хоча залежить від них у своєму існуванні.

Суспільство при прискіпливому аналізі виявилося досить неоднозначним об'єктом. Він то набуває рис великої об'єктивної системи, то звужується до міжлюдської взаємодії, то виявляє риси об'єктивності і незалежності від окремих соціальних суб'єктів, то набуває рис м'якості і змінюється в результаті колективної діяльності. До цього варто було б додати, що характеристики цього об'єкту змінюються в залежності від суб'єкта, що здійснює пізнання, його точки зору. Ясно, що суспільство – некласичний об'єкт пізнання. Він не схожий на об'єкти пізнання класичного природознавства. Тому і соціологію порівнювати, скажімо, з фізику не дуже коректно. Кажу про це, тому що подібні порівняння трапляються в статтях і книгах постійно. При цьому бідкається, що соціологія молода в порівнянні з фізикою. Наприклад, П. Смирнов пише: "...Рівень розвитку теоретичної соціології аналогічний рівню розвитку теоретичної фізики в доњютонівський період" [12]. Порівняння некоректне. Соціологія раніше від фізики має справу з некласичним об'єктом дослідження. З подібними проблемами фізика зіткнулася лише в квантовій теорії. Чітке усвідомлення свого предмету дозволить соціології повернути собі провідні позиції у суспільствознавстві, ставши його методологічним центром.

ЛІТЕРАТУРА: 1. Доган М. Социология среди социальных наук // // Социологические исследования. - 2010. - № 10. - С. 3-13. 2. Дюркгейм Э. Метод социологии // Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. / Пер. с фр. А. Б. Гофмана. – М.: Наука, 1991. – С. 393 – 527. 3. Попова И.М. "Социальное" ("Социальность") как базовая категория социологии // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Зб. наук. пр. – Харків: Харк. нац. у-т ім.. В.Н. Каразіна, 2001. – – С. 24 – 29. 4. Вебер М. Основные социологические понятия // Вебер М. Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1999. – – С. 602 – 643. 5 .Рикер П. Герменевтика, этика, политика. Московские лекции и интервью / Поль Рикер - М.: АО "КАМ"; Издательский центр "Academіa", 1995. –160 с. 6. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Эмиль Бенвенист / Пер. с фр. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с. 7. Лобас В. Ф. Семиотические предпосылки эффективности управления / В. Ф. Лобас. – К.: Головное издательство издательского объединения "Вища школа", 1980. – 232 с 8. Кононов И. Ф. Знаково-комунікаційний аспект соціальноти в науковій творчості В. Х. Лобаса // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. Соціологічні науки. – 2011. – Червень. - №12 (223). – С. 17 – 35. 9. Луман Н. Введение в системную теорию (Под редакцией Дирка Беккера) / Пер. с нем. К. Тимофеева. – М.: Издательство "Логос", 2007. – 360 с. 10. Аристотель. Никомахова этика // Аристотель. Соч. в 4-х томах. – Т. 4. – М.: Мысль, 1983. – С. 53 – 293. 11. Семёнов Ю. И. Общество: теоретический анализ понятия // Електронний ресурс. Режим доступу: http://scepsis.ru/library/id_65.html 12. Смирнов П. И. Понятие "общество" в современной социологии: проблема логически корректного определения // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://credonew.ru/view/879/62/>